

R e c e n z j a

rozprawy doktorskiej o. mgr-lic. Mirosława Grakowicza CSsR: "Życie i działalność o. Josepha Schwetera CSsR (1874-1954), Wrocław 2023, ss. 358 + Aneksy (ss. 359-421) + Bibliografia (ss. 422-4335) + Wykaz skrótów 434.

1. Wprowadzenie

W starotestamentalnej Księdze Syracha czytamy słowa; "Wychwalajmy mężów sławnych i ojców naszych w kolejności ich pochodzenia (...) Ciała ich w pokoju pogrzebano, a imię ich żyje w pokoleniach. Narody będą opowiadać ich mądrość, a zgromadzenie ich chwałę" (Syr 44, 1.14-15).

Słowa te, napisane pod natchnieniem Ducha Świętego, możemy odnosić do ludzi odznaczających się świętością, bohaterskimi czynami w sektorze życia kościelnego czy narodowego. Możemy je także zaaplikować do wybitnych kapłanów i biskupów Kościoła. Takim wyróżniającym się księdzem w pierwszej połowie XX wieku na Dolnym Śląsku, godnym chwały i naśladowania, był o. Joseph Schweter, kapłan żyjący w latach 1874 - 1954, redemptorysta, związany z Sanktuarium Matki Bożej Bardzkiej Strażniczki Wiary Świętej, znany i bardzo ceniony misjonarz ludowy i rekolekcjonista, konferencjonista, gorliwy spowiednik, przewodnik pielgrzymek, historyk, teolog i pisarz kościelny. Trzeba wyrazić uznanie dla śp. ks. prof. Józefa Swastka, który zaproponował ojcu Mirosławowi Grakowiczowi, obecnemu kustoszowi Sanktuarium Maryjnego w Bardzie, aby podjął się naukowego opracowania sylwetki i działalności swego poprzednika w zgromadzeniu zakonnym Redemptorystów. Owo uznanie należy rozszerzyć na obecnego promotora rozprawy - ks. prof. Mieczysława Koguta, który w pięknym stylu przejął dziedzictwo swego poprzednika i doprowadził doktoranta do sfinalizowania rozprawy doktorskiej poświęconej o. Schweterowi. Trzeba już na początku zauważyć, że o. Mirosław Grakowicz, uzyskawszy magisterium z teologii w Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie i licencjat teologii w Papieskim Wydziale Teologicznym we Wrocławiu, podjął się trudnego zadania zapoznania się z ogromnym życiowym dziełem o. Josepha Schwetera, by korzystając z narzędzi naukowego warsztatu historyka, metodycznie przedstawić, zinterpretować i ocenić życie i wielostronną działalność tegoż redemptorysty. Podjęcie się takiego zadania należy uznać za przedsięwzięcie bardzo aktualne i z punktu widzenia najnowszej historii Kościoła – bardzo

pożyteczne, jako że sylwetka o. Schwetera zapisała się złotymi zgłoskami nie tylko w historii Sanktuarium Matki Bożej Bardzkiej, ale także w dziejach Kościoła na Dolnym Śląsku. Dzisiaj, w dobie wielkiej agresji na osoby duchowne, wydobywanie takich osób z przeszłości, pokazywanie ich zasług i niezwykłych osiągnięć, ma z pewnością duże znaczenie zarówno dla osób duchownych jak i wiernych świeckich. Dla osób duchownych, a w tym przypadku szczególnie dla dzisiejszych redemptorystów, pokazanie takiego kapłana może wzbudzić zachwyty i chęć naśladowania. Dlatego też jako recenzent już w pierwszych słowach wyrażam wdzięczność autorowi rozprawy i uczelni, na której ta przygotowana rozprawa jest przedkładana do publicznej obrony.

2. Problematyka i struktura rozprawy

O. mgr lic. Mirosław Grakowicz w zaprezentowanej rozprawie postawił sobie jasny cel, o którym napisał we "Wstępie": "Jej celem jest próba całościowego ukazania życia i działalności o. J. Schwetera.... W niniejszej rozprawie starałem się przedstawić bogactwo osobowości i aktywności apostołskiej o. J. Schwetera, które osiągnął poprzez wieli wysiłek intelektualny i ewangelizacyjny, realizowany zawsze w wierności podstawowemu charyzmatowi redemptorystów, tj. służbie najbardziej opuszczonym" (s. 7).

Zasygnalizowany cel zrealizował autor w czterech rozdziałach. W pierwszym (ss. 22-73) przedstawił początkowy okres życia bohatera rozprawy: jego dzieciństwo, młodość, lata nauki w szkole ludowej i gimnazjum oraz okres studiów teologicznych na Uniwersytecie Wrocławskim i przygotowanie do kapłaństwa w alumnacie we Wrocławiu, a także posługę na stanowisku wikariusza w Żaganiu. Pod koniec rozdziału opisał także jego przejście - po rocznej posłudze jako księdza diecezjalnego w Żaganiu - do Zgromadzenia Misjonarzy Najświętszego Zbawiciela, zwanego Zgromadzeniem Redemptorystów. Wstąpienie do tego Zgromadzenia miało miejsce w Wiedniu w sierpniu 1899 roku. Nowicjat pierwszy odbył w Eggemburgu, a nowicjat drugi, podczas którego przygotowywano kandydatów do prowadzenia rekolekcji - odbył w miejscowości Mautern w Austrii.

W rozdziale drugim (ss. 74-173) autor opisał działalność duszpasterską o. Josepha Schwetera najpierw jako księdza diecezjalnego, a następnie jako redemptorysty, z uwzględnieniem parafii i kościołów, do których został posłany przez władze zakonne oraz parafii i placówek duszpasterskich, w których służył czasową pomocą duszpasterską. Prezentacja tej posługi duszpasterskiej obejmuje lata 1898-1954, a więc od święceń kapłańskich do końca życia.

Przedmiotem najobszerniejszego rozdziału trzeciego (ss. 174-307) jest omówienie działalności misyjnej i rekolekcyjnej o. Schwetera, obejmującej lata 1898 - 1949. Owa posługa kapłańska prowadzenia misji św. i rekolekcji otwartych dla parafian i zamkniętych dla członkiń i członków zgromadzeń zakonnych żeńskich i męskich, została ukazana wedle

metodologii o. G. Siwka, redemptorysty. Klucz do omówienia misji stanowił ówczesny podział administracyjny wspólnot kościelnych na: diecezje, dekanaty, wikariaty i prałatury, na terenie których o. J. Schweter głosił misję, zaś działalność rekolekcyjną autor podzielił na omówienie rekolekcji: otwartych i zamkniętych, półzamkniętych oraz dni skupienia. Grupa pierwsza obejmowała głównie rekolekcje parafialne, zaś rekolekcje zamknięte czy dni skupienia były prowadzone głównie dla wspólnot zakonnych: męskich i żeńskich. W ramach rekolekcji dla wiernych świeckich były głoszone nauki stanowe: do niewiast, mężczyzn, panien, kawalerów, dzieci i młodzieży.

W rozdziale czwartym (ss. 308-358) autor omówił działalność pisarską o. Josepha Schwetera z lat 1995-1953. Omówienie pisemnych prac zostało dokonane wedle kryterium tematycznego tychże prac. W dorobku pisarskim znalazły się prace poświęcone bardzkiemu sanktuarium, wybranym miejscowościom, zgromadzeniom zakonnym, biografiom osób duchownych i konsekrowanych, Na końcu rozdziału autor omówił dzieła o. Schwetera poświęcone tematyce teologicznej, historiozoficznej, a także jego referaty, recenzje i inne drobne artykuły.

Na końcu rozprawy autor zamieścił trzy interesujące Aneksy, Bibliografię oraz Wykaz skrótów. W pierwszym Aneksie znajdują się zapiski kronikarskie z ostatnich lat życia, choroby, śmierci i pogrzebu o. Josepha Schwetera CSsR (1948-1954) oraz jego testament. W drugim aneksie mamy chronologiczne zestawienie prac apostolskich, które o. Joseph Schweter prowadził w latach 1898-1949, zaś w trzecim aneksie zamieścił wykaz jego pism zwartych (książek).

3. Ocena rozprawy w aspekcie formalnym

Rozprawa doktorska ojca mgr-lic. Mirosława Grakowicza posiada logicznie poprawną konstrukcję. We „Wstępie”, który do tak obszernej rozprawy wydaje się być zbyt skromny, znajdujemy jasne sformułowanie celu rozprawy. Następnie autor przedstawił skrótowo na tle epoki *curriculum vitae* o. Josepha Schwetera, począwszy od domu rodzinnego, poprzez naukę w szkołach, w seminarium duchownym, na uczelniach kościelnych w kraju i za granicą, poprzez ogólny zarys jego działalności kapłańskiej, aż do śmierci. Ważną częścią "Wstępu" jest przedstawienie historiografii niemieckiej i polskiej dotyczącej życia i działalności o. Schwetera, zakończonej konkluzją, że dotąd nie mamy całościowego opracowania jego życia i działalności. Stąd też wynika zasadność podjętego tematu pracy. Pozytywnym elementem "Wstępu" jest też wskazanie na wykorzystane w rozprawie źródła rękopiśmienne i drukowane oraz opracowania. Jak stwierdza autor najbardziej pomocne okazały się zbiory w Archiwum Kolońskiej Prowincji Redemptorystów, gdzie znajduje się autobiografia o. Schwetera zatytułowana *Erinnerungen...* oraz opracowane przez Franza Borcherta jego *curriculum vitae*. Stosunkowo dużo materiałów źródłowych

znalazł autor w Archiwum Redemptorystów Klasztoru w Bardzie oraz w Archiwum Parafii w Bardzie. Wiele też skorzystał z Kroniki Klasztoru Redemptorystów w Bardzie od 1900 roku po czasy współczesne. Autor wspomina, że wiele informacji znalazł także w Archiwum Prowincji Warszawskiej w Tuchowie, w Archiwum Redemptorystów w Gliwicach i w Paczkowie.

O. Grakowicz wspominał też o metodzie zastosowanej w rozprawie. Nazwał ją metodą analizy i porównania źródeł historycznych. Można było nieco dokładniej sprecyzować elementy tej metody, czego autor zaniechał. W rozprawie znajdujemy sporo szczegółowych informacji i powtórzeń. Usprawiedliwieniem tych ostatnich może być to, że występują one w różnych kontekstach czasowo-przestrzennych. Wydaje się, że rozprawa nie straciłaby na wartości, gdyby niektóre wątki poboczne, drugorzędne zostały przeniesione do przypisów.

Gdy idzie o ocenę "Zakończenia" rozprawy (ss. 357-358), to zgłaszam dwie uwagi: negatywną i pozytywną. Negatywną sprowadzam do stwierdzenia, że jest nieco za skąpe, gdyż do rozprawy o objętości 358 stron, obejmuje niecałe dwie stronic. Natomiast pozytywną cechą jest to, że zawiera sensowne podsumowanie rozważań i wskazanie wątków i kierunków dalszych badań nad życiem i działalnością o. Josepha Schwetera. Owe propozycje wyrastają z dobrego wglębnienia się w pracę badawczą nad dziełem życia wielkiego redemptorysty.

Z uwag pozytywnych, dotyczących formalnego aspektu rozprawy, należy jeszcze podnieść to, iż praca napisana jest bardzo dobrym językiem. Dokumentacja zawarta w przypisach jest poprawna. Podobnie i "Bibliografia" sporządzona jest starannie. Można ją było jednak umieścić na początku rozprawy. Podobnie też "Wykaz skrótów" byłby bardziej funkcjonalny, gdyby został umieszczony na początku pracy.

4. Ocena rozprawy w aspekcie merytorycznym

Rozprawa doktorska o. Mirosława Grakowicza nie budzi także zastrzeżeń w sektorze merytorycznym. Jest napisana bardzo dobrym językiem. Zawiera mnóstwo szczegółów i dat z poszczególnych etapów życia i działalności o. Schwetera. Owe informacje są owocem bardzo dobrej kwerendy źródeł znajdujących się we wspomnianych już wyżej archiwach. Liczne przypisy dokumentujące referowane informacje budzą zaufanie do ich prawdziwości. Pracę czyta się z dużym zaciekawieniem. Chcę jednak zauważyć, że w toku rozważań brakuje szerszych analiz treści przepowiadania badanego misjonarza, analizy jego kazań i różnego rodzaju nauk stanowych. Można było także dokładniej wskazać jaką argumentację jaką stosował kaznodzieja wskazującą na wartość życiową głoszonych prawd. Także interesującym byłoby stwierdzenie w jakim stopniu wykorzystywał w kaznodziejstwie Pismo Święte, naukę papieży, soborów powszechnych, ojców Kościoła, teologów, filozofów i pisarzy katolickich, a także jakimi przykładami, ilustracjami posługiwał się w przybliżaniu

tajemnic wiary. Problemy te - jak sądzę - można będzie podjąć w dalszych badaniach nad przebogatym dziełem życia o. Schwetera.

Wartość rozprawy

Jednym z podstawowych zadań recenzenta, oprócz wskazania na potknięcia, braki i usterki, jest wskazanie na osiągnięcia autora, na ewentualną oryginalność, nowość jego ujęcia. Po przeczytaniu rozprawy o. mgr lic. Mirosława Grakowicza może zrodzić się pokusa wydania uproszczonego sądu, że praca ma charakter sprawozdawczy, że ma charakter faktograficzny a nie problemowy. Sąd taki byłby jednak niesprawiedliwy. Rozprawa o. Mirosława nie jest jedynie pracą odtwórczą ale twórczą. Jej twórcze elementy widzę w tym, że autor nie tylko opisał działalność pastoralną o. Josepha Schwetera, ale w wielu przypadkach ją potrafił ocenić i skomentować. Starał się niekiedy wnikać w intencje i w przyczyny takiej postawy u przedstawianego bohatera. Potrafił się zdobyć na osobistą, śmiałą interpretację swojego wielkiego poprzednika w przepowiadaniu słowa Bożego w ramach misji świętych, rekolekcji i okolicznościowych kazań.

Niewątpliwą zasługą autora rozprawy jest pokazanie świata życia i działalności jednego z najwybitniejszych redemptorystów przełomu XIX i XX wieku, autochtona, rodowitego Ślązaka, pracowitego i bogatego w zasługi życia, dzielnego misjonarza i rekolekcjonisty, wieloletniego piastuna urzędu rektora w Zgromadzeniu Redemptorystów, pisarza, autora dzieł historycznych i bibliograficznych, ojcowskiego opiekuna kilku zgromadzeń zakonnych żeńskich, wielkiego czciciela Matki Bożej Bardzkiej.

6. Usterki, znaki zapytania i sprawy do wyjaśnienia.

W tym sektorze recenzji zgłaszam jedynie trzy uwagi:

1) Uwaga do Bibliografii

W wykazie bibliograficznym przy artykułach znajdujących się w czasopismach, lub w pracach zbiorowych czy też przy hasłach z encyklopedii, warto podawać stronicę, na których ten artykuł się znajduje. W załączonej Bibliografii autor poprzestał na podaniu rocznika, roku, numeru czy też zeszytu, natomiast nie podał stronic, na których w danym piśmie zbiorowym znajduje się tenże artykuł. Wprawdzie niektórzy autorzy prac dyplomowych tego nie czynią, ale zawsze dokładniejszy opis jest lepszy od skróconego.

2) Uwaga do struktury rozdziałów

Mając na uwadze łacińską zasadę "Ad melius esse", przy ewentualnym druku niniejszej rozprawy dobrze byłoby zamieścić nieco dłuższe podsumowania poszczególnych

rozdziałów. Ułatwiło by to czytelnikowi uchwycenie istoty rzeczy przeprowadzonych rozważań w poszczególnych rozdziałach.

3) Do poprawienia "literówki"

W tekście rozprawy spotykamy tzw. literówki. Nie ich za wiele, ale przed ewentualnym drukiem należałoby je poprawić (np. s. 116, 117, 252, 365).

7. Wniosek końcowy

W mojej ocenie końcowej rozprawa doktorska o. mgr lic. Mirosława Grakowicza CSsR zyskuje wysoką notę. Praca autora jest owocem rzetelnej pracy historyka nad życiem i działalnością duszpasterską jednego z wybitnych kapłanów ze Zgromadzenia Ojców Redemptorystów, związanego najdłużej z Sanktuarium Mastki Bożej Bardzkiej Strażniczki Wiary Świętej. Rozprawa jest skonstruowana według wymogów dobrej metodologii. Prezentacje nauczania, interpretacje, oceny i konkluzje czynione w trakcie rozważań i w „Zakończeniu” są zasadne. Rozprawa posiada bardzo dobrą dokumentację źródłową pochodzącą z archiwów Zgromadzenia Redemptorystów. Zgłaszam propozycję, by po niewielkich poprawkach mogła być wydana drukiem.

Rozprawa w zaprezentowanej formie spełnia wszystkie wymogi stawiane pracom doktorskim. Wnoszę przeto wniosek do Senatu Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu o kontynuowanie dalszych etapów przewodu doktorskiego i po pomyślnej jej obronie o nadanie jej autorowi naukowego stopnia doktora nauk teologicznych w zakresie Historii Kościoła.

bp. prof. dr hab. Ignacy Dec

em. profesor Papieskiego Fakultetu Teologicznego we Wrocławiu

Wrocław, dnia 19 marca 2023 r.